

osnovnu pažnju posvećivale pesničkoj formi, jeziku, formalnim traženjima — poeziji višnjanske avangarde bila je svojstvena ozbiljnost, potreba za razumevanjem istorije i čovekove egzistencije; za nju je poezija, pre svega, bila način gradnje filozofske i moralne svesti, način duhovnog ovladavanja svetom sadašnjice i kulturne tradicije.

S obzirom na to da se višnjanska avangarda javila uoči samog drugog svetskog rata, reagovala je na sve veću fašizaciju sveta i ugroženost čoveka na način koji su sami pesnici nazivali katastrofističkim. Otud je dominantan motiv njihove poezije motiv bespomoćnosti čoveka u vremenu u kojem živi. Tog osećanja pesnici pomenute grupe nisu se nikada oslobodili, čak ni posle rata, u vreme velike obnove i izgradnje do temelja razrušene Poljske. Kao grupa, nakon nekoliko godina, raspali su se, ali ni jedan od njih nije optimistički gledao u budućnost.

U želji da ovu poeziju bliže odredimo, možemo reći da obrađuje krug problema koje u evropskoj poeziji nalazimo, ricmo, kod Rilkea, a posebno Eliota. Ovo se naročito odnosi na Miloša. On ne samo da se nije uklopio u stil mišljenja, izražavanja posleratne Poljske 50-ih godina, već je radikalno raskrstio s njim, napustivši zauvek zemlju za čiji je jezik, književnost, kulturnu tradiciju bio vezan više od bilo kog drugog poljskog pesnika toga vremena. U istoriji poljske književnosti dogodilo se nešto slično onome što se dogodilo u XIX veku poljskim romantičarima: Mickijeviču, Słowackom, Norvidu. Svoja najveća dela stvarali su na maternem jeziku, u duhu vlastite kulturne tradicije, ali van otadžbine. Time se u delima svih objašnjavaju mnogobrojni kulturni toposi, koje pre svega može shvatiti Poljak ili onaj koji ozbiljno poznaje istoriju, posebno kulturu Poljske. U izvesnom smislu, to je lokalna poezija, iako poseduje sve valere univerzalne velike poezije, tačnije poezije istoriografske refleksije, koja je izraz preživljavanja kako konkretnih katastrofa čovečanstva, kao što je drugi svetski rat, tako i uverenosti u prolaznost dostignuća naše civilizacije, uverenosti u promenljivost istorijskih formacija, čija promenljivost negira osnovne čovekove vrednosti. Miloševa poezija, naravno, ne bi imala mesto koje ima u okvirima svetske poezije da joj nije dao svoj ozbiljan doprinos. On se sastoji u njegovoj neverovatnoj upornosti građenja sveta poezije na osnovu vlastitih tragičnih iskustava, iskustava koja oduzimaju čoveku nadu, premda, na izvestan način, potvrđuju da istorija čovečanstva vodi stanju praznine, bezizlaznosti, u kojem su humanistički elementi samo izraz čežnje za boljim svetom, za «antiutopističkom utopijom».

Miloš u svojim mnogobrojnim pesničkim zbirka-ma, knjigama eseja i proze, već pedeset godina postavlja ista pitanja: kuda ide čovečanstvo? Šta je moralna svest čoveka? Da bi odgovorio na njih stavio je sebi u zadatak da otkrije vrednost koje će, po njegovom mišljenju, činiti osnovu najšire shvaćenog humanizma. Ta ideja vodilja dovela je Miloša do toga da odbaci tradicionalnu poljsku stilistiku, tačnije, metaforu kao izražajno sredstvo, i da se posluži najjednostavnijom, ali «najistinitijom» reči. Iz tog razloga kod njega pored izuzetnog obrazovanja, poznavanja mnogih svetskih jezika i književnosti, kultura prošlosti i sadašnjosti, nalazimo interesovanje za «prvobitno», za «primitivno», za prividno pojednostavljene sadržaje i forme, za Prirodu, za stvari na izgled lišene humanističkih kvaliteta, za svet u kojem tako reći nema tragova ljudskog duha. Otud on reči tretira kao novootkrivena imena za stvari, radnje, istine, koje je «upravo» spasio propasti. Tako je stvorio poeziju i esejistiku koje su, što se poetike tiče, veoma bliske Ruževićevoj. Reč je o poeziji koja se stidi osećanja, «poeziji stegnuta grla», koja izražava pesnikovo uverenje da je kultura privid, da su duhovne vrednosti fikcija ili, u najboljem slučaju, samo projekcija pustih želja, jer sadržaj sveta čine kaos, ružno, zlo i slično. Jedini način odbrane čoveka u takvom svetu, kako od košmara sećanja na prošlost, tako i od misli na budućnost, jesu najjednostavnije stvari, porodični i ljubavni odnosi, koji ne zahtevaju nikakva tumačenja i opravdanost, jer se samo u njima mogu naći istinski sadržaji inače praznih verbalnih znakova: vere, ljubavi i nade. Miloš od samog početka pisanja konsekventno negira tzv. velike ideje, nužne teorije i formule, knjišku mudrost, laži civilizacije. Pri tom polemise sa svojom epohom na najširem planu: pita — kako živeti, koje su vrednosti našeg života na zemlji, čime ga ispuniti? Njegova filozofija književnosti, ako tako možemo reći, je narodna, skoro biblijska. Stoga je Miloševa poezija izraz fascinacije savremenošću, jer on ne poštuje književnost kao intelektualnu igru, kao umetnost stila. Oslanjajući se na čulno, konkretno, a ne na intelektualne spekulacije, pokušava da svet razbije u deliće, čoveka razbije na niz radnji, refleksa i pokreta, poveže u jedinstvenu celinu, da pronade njen pravi smisao, najstvarnije čovekovo lice. U tim svojim pokušajima poseže za poezijom i esejistikom slikajući skoro istočnjačkom preciznošću duhovno stanje naše epohe, koja čoveka lišava osećanja harmonije, reda, lepote, Boga, napadajući neprestano njegov potrošački instinkt, njegovu neurotičnu potrebu za materijalnim dobrima, prestižom. Jer, taj čovek je u isti mah potrošač i dete, biće koje traži i izmišlja svoga Boga spasavajući na taj način od automatizma, stereotipije svoj unutrašnji život, pošto živi s osećanjem junaka Ruževićeve «Kartoteka», tj. nalazi se u orbiti najrazličitijih uticaja koji se ni na koji način ne mogu povezati u bilo kakvu celinu, već ostaju u ravni segmenata, delića, čestica, koji ne vode nikakvom totalitetu, nikakvoj hijerarhiji vrednosti tako neophodnih da se čovek oseti stvarnim, potpunim, zadovoljnim svojim životom i svetom.

I još jednom istaknimo: ni poljskost, ni univerzalnost Miloševe poezije ne bi predstavljale ono što predstavljaju da se ne radi o izuzetnom monopolitnom stvaralaštvu, tako retkom u našem atomiziranom veku. Odišući strasnom verom u čovekove moći, u moći književnosti, zaslužio je da ga upozna i istakne čitav današnji svet.

B. R.

Posljednje dijeljenje

vojislav sekelj

UVODNO PJEVANJE

*U smiraj dana,
dok su znojavi prsti
neurastenično po tko zna koji put
razmicali polako i oprezno
sudbinu karo asa
od sudbine kralja,
dakako radilo se o špilu karata
a u kartaškoj igri zvanaj ajnc,
On je u glavi kao
čovjek pusti opetovao do besvijesti:
Tropa, tropa, tropa,
rugajući se sebi ili ocu.
A iz daljine se čula prigušena vika čovjeka,
tog kasnog jesenjeg popodneva,
iza gradske pilane;
Popravljam kišobrane,
kripim lonce, laboške, šerpe,
kišobrane, lonce, laboške i šerpe
Kao nestvarni eho čulo se —
lonce, la vo ške, ki šo bra neee!
Slušajući glas nepoznatog godinama,
posmatrajući igru danima,
napisao sam
ON I ONA
U Posljednjem dijeljenju.*

PJEVANJE PRVO

*Otac mu je bio tesar,
majku jeretici vele nije ni imao,
dok je sâm bio luralica, sanjalica,
a pomalo i genijalni ribar.*

*O ulovu ovdje teško da će moći zbora biti.
Možda na koncu kraja, ali samo možda.*

PJEVANJE ČETVRTO

*Slučaj u slučaju
ostaje čudo
i trajna nemoć vrste da se činjenički utvrdi
djevčanski nexus između
njegove'ajline i pomenutih stihova.
Unatoč tome
iste stihove provincijalni pjesnik koristi
u svojoj Odi nuli
dovodeći ih nevješto i iz neznanja dabome
u vezu s Cezarom, Brutom, Kasijem i
ostalom svitom
s onim čuvenim: zar i ti, sine...
Upozoravajući pri tom na nestalnost znanja
i on.*

Jadni pjesnik.

*A i smjelo, s njegove strane iz opreznosti
smjelo.*

*Ne uočavajući tad unutrašnju moć kocke.
Međutim, kocka je bačena
da bi se ispunila riječ pisma
dakako.*

*A ne radi nekih pjesničkih trica i kučina.
prolazi tisuće kilometara a ne nalazi
mjesta
gdje bi ostala. Ne pomažite gladi, ne*

*pomažite
nama koji pružamo ruke i molimo pomoć!
Iza
svega je smijeh!
Veliko oko koje pamti. Ogladajte se u
suzama!*

TRI PESME

Ijupčo dimitrovski

MONUMENTUM XXXIV

*razgovaraćemo već
samo ne tako glasno
neko će nas opaziti
a dogovorismo se
da spokoju u svetu
i moj narod
budu
jedine naše reči
večeras*

*ali prebrzo
usahnjuju tvoja usta
i plašim se
da nećeš pronaći vreme
u kom ćeš moći da sjediniš
senke i kretanje
svojom postojanošću*

*žabe u čorbi
počinju da se prevrću
a to muškarce i žene
pobuđuje
da ruke i zube zaustave
u toplom vazduhu sobe*

*još jednom ću ti reći:
ovo je svečana večera
hrana koja dolazi iznenadno
i ja te pozdravljam
prvotnim okretom oka
koje preseca tvoje telo
zidovima i izdahom*

MONUMENTUM XXXVII

*više nema potrebe
da te zarobljavam*

*vidiš li:
opsada može potrajati
od prvenca
do novog konja i do jutro
ali grada nema
već samo mermer
i kiša pomalo sipi sa zracima
a on je beo kao na svadbi*

*najavljuje poraz
mračno predosećanje
masku koju zaboravismo
u odaji od plača
i smeha*

MONUMENTUM XXXV

meso za svečanosti

*najpre da ga u snovima pronađeš
pa da ga zasoliš
u svim zubima
da se ne pokvari od vremena
da se razraste*

*kao kad ga deliš sa senkama
sa kostima i mislima
kao što ga sažičeš lagano
na zdravlje i zadovoljstvo*

Preveo s makedonskog: J. Z.